

ВІДГУК

офіційного опонента Руденко Лариси Анатоліївни про дисертацію *Тушко Клавдії Юрївни «Система підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України до професійної взаємодії»*, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми дисертації з проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України у профільних закладах освіти зумовлена низкою чинників, зокрема:

- потребою держави та суспільства в офіцерах ДПСУ, які можуть ефективно виконувати професійну діяльність;
- об'єктивною потребою підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії;
- потребою оновлення програм підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ з урахуванням міжнародного та вітчизняного досвіду професійної взаємодії;
- необхідністю вдосконалення методики підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії в сучасних умовах;
- потребою розроблення цілісної науково обгрунтованої теорії й ефективного науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії.

З огляду на викладене тема дисертації Тушко К. Ю. «Система підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України до професійної взаємодії» є надзвичайно актуальною і відповідає запитам часу. Виконання дослідження відповідно до плану наукової і науково-технічної діяльності Національної академії ДПСУ імені Богдана Хмельницького у межах науково-дослідних робіт: «Теоретичні та методологічні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії» (шифр 219-0099 I); «Теоретичні основи застосування інтерактивних технологій у процесі підвищення кваліфікації офіцерів Державної прикордонної служби України» (шифр 219-0096 I) підсилює його значущість.

2. Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз тексту дисертації, автореферату, змісту публікацій К. Ю. Тушко, а також оптимальний період проведення дослідження – з 2013 по 2020 рр.) – дають підстави для висновку про наукову обгрунтованість і достовірність отриманих результатів, а також про те, що здобувач на належному рівні володіє теорією проблеми і методами її дослідження.

Дослідно-експериментальна робота проводилася у три етапи: теоретико-пошуковий (2013–2014 рр.), дослідний (2014–2018 рр.) і узагальнюваний (2018–

2020 рр.) на базі Національної академії Національної гвардії України, Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Харківського національного університету внутрішніх справ, Військової академії і Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. В педагогічному експерименті брали участь 250 майбутніх офіцерів ДПСУ.

Наукову цінність дисертаційного дослідження К. Ю. Тушко становлять вперше обґрунтована концепція підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії; розроблені система підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії та технологія її реалізації; обґрунтовані педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії.

Ретельне вивчення наукової літератури (477 найменування, із них 51 – іноземними мовами), виконане дисертанткою, дало їй змогу достатньо переконливо висвітлити: сутність і зміст ключових понять дослідження («суб'єкти професійної взаємодії», «здатність майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії», «професійна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії» та ін.), особливості професійної взаємодії фахівців сектору оборони та безпеки, а також обґрунтувати структуру здатності майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії та визначити критерії її сформованості, вдосконалити методику підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії шляхом узагальнення зарубіжного досвіду та використання його кращих досягнень.

Не викликає заперечень обґрунтованість наукових положень і висновків дисертаційного дослідження, які опираються на новітні досягнення в галузі теоретичної психології та педагогіки, теорії і методики професійної освіти, парадигм гуманістичного, компетентнісного, системного, особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів, теорій соціальної дії та взаємодії; педагогіки партнерства; положення про синергетичний розвиток системи підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії у ВВНЗ з урахуванням зовнішнього контексту і внутрішніх чинників. Серед обраних дисертанткою методів наукового дослідження найбільш продуктивними, на наш погляд, були: контент-аналіз змісту навчальних програм підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників для систематизації отриманої інформації з проблеми дослідження; узагальнення та систематизація наукових положень із метою розроблення концепції та системи, а також педагогічний експеримент, що дав можливість визначити ефективність упровадження науково обґрунтованої системи підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії.

Наукові положення дисертації, педагогічні умови і технологія реалізації система підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії, впроваджені в науково-освітню діяльність Національної академії Національної гвардії України, Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Харківського національного університету внутрішніх справ, Військової академії і Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, що підтверджують відповідні документи.

Апробація результатів наукового дослідження К. Ю. Тушко є також достатньою та підтверджується відповідною кількістю публікацій у вітчизняних і зарубіжних наукових виданнях (64 найменування) та участю здобувача в науково-практичних заходах (21) різного рівня.

3. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечені обґрунтованістю вихідних позицій, доцільним поєднанням теоретичних та емпіричних методів дослідження, ретельно проведеним об'єктивним аналізом одержаних результатів, оптимальною тривалістю роботи над дисертацією, а також достатньою апробацією здобутків на науково-практичних заходах різного рівня, їх упровадженням у професійну підготовку майбутніх офіцерів ДПСУ.

До найбільш значущих наукових результатів К. Ю. Тушко відносимо: обґрунтування концепції підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії; розроблення системи підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії, побудову моделі та технології її реалізації, обґрунтування відповідних педагогічних умов; уточнення структури здатності майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії та вдосконалення методики підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії шляхом узагальнення зарубіжного досвіду; подальший розвиток уявлень про особливості професійної взаємодії фахівців сектору оборони та безпеки, а також про сутність понять «суб'єкти професійної взаємодії» і рівні професійної взаємодії.

Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Дисертаційне дослідження К. Ю. Тушко має практичну значущість, зумовлену тим, що одержані здобувачкою результати є достатньо обґрунтованими, успішно апробованими та впроваджені в систему професійної підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ. Дисертантка розробила та впровадила у практику: навчально-методичні матеріали для викладання навчальних дисциплін «Філософія», «Політичні та економічні система», «Соціологія, етика, естетика та релігієзнавство» та ін. з урахуванням сучасних тенденцій діяльності офіцерів ДПСУ та їхньої підготовки до професійної взаємодії; комплект

інтелект-карт з навчальної дисципліни «Соціологія, етика, естетика та релігієзнавство»; програми і зміст психолого-педагогічного тренінгу «Професійна взаємодія офіцерів-прикордонників»; навчально-методичні матеріали для викладання навчальних дисциплін «Тактика прикордонної служби», «Тилове забезпечення ДПСУ», «Вогнева підготовка»; підготувала методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії та розробила сайт «Професійна взаємодія у ДПСУ» (<https://cutt.ly/iajyzxl>).

Слід наголосити, що рецензована праця сприяє пошуку шляхів вирішення важливої для теорії і методики професійної освіти дослідницької проблеми, що стосується професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії, її результати дають підстави вважати дослідження істотним підґрунтям для практичного вдосконалення освітнього процесу у профільних закладах вищої освіти з урахуванням європейських та світових тенденцій.

4. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення дисертаційного дослідження К. Ю. Тушко відображено у 64 публікаціях, із яких 49 одноосібних, у тому числі: 1 монографія, 21 наукова стаття, опублікована у фахових виданнях України в галузі педагогіки, 9 статей – у виданнях, що включені до наукометричних баз даних або видаються в іноземних державах, 2 статті – у періодичних виданнях іноземних держав (у тому числі 1 – у виданні, що включено до наукометричної бази даних Web of Science), 21 публікація – у збірниках матеріалів конференцій, 19 праць, що додатково відображають результати дисертації.

Отже, дисертантка дотримала вимоги наказу Міністерства освіти і науки № 1112 від 17.10.2012 р. щодо опублікування результатів дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора наук.

5. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи теоретичну і практичну значущість отриманих К. Ю. Тушко результатів, відзначимо деякі дискусійні положення, а також висловимо окремі побажання:

1. У вступі дисертації та на ст. 5 автореферату автор наводить суперечності, виявлені в результаті аналізу наукових джерел із досліджуваної проблеми та практичного досвіду підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії у вищому військовому навчальному закладі. Однак у тексті роботи не вказано, чи вдалося розв'язати їх у процесі дослідно-експериментальної роботи.

2. Науково-логічний апарат, використовуваний дисертанткою, є самодостатнім для реалізації поставлених завдань й отримання нових

результатів, які мають вагоме значення для теорії і методики професійної освіти. Водночас, на нашу думку, його можна було б підсилити, застосувавши методологію герменевтики як теорії інтерсуб'єктивного порозуміння шляхом адекватного осягнення суб'єктивності іншої людини і визнання суверенної людської особистості.

3. На нашу думку, інтегрування положень компетентнісного підходу під час розроблення змістового наповнення елементів системи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії мало би опиратися на «Національну рамку кваліфікацій», про яку згадано на с. 168 дисертації, проте відсутні посилання на її зміст.

4. У дисертації не достатньо представлено можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії у процесі професійної підготовки

5. Одним з елементів цільового блоку моделі системи підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України до професійної взаємодії (с. 249 дисертації та с. 20 автореферату) є «Теоретичні основи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників». Нам видається доцільним акцентувати на її методологічних основах, тим більше, що вони чітко вказані у змісті методологічного концепту запропонованої концепції, ґрунтовно описані у п. 2.2 дисертації та визначають методологічну спрямованість дослідження.

6. До вагомих здобутків дисертантки відносимо розроблене навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії, що визначає практичну значущість дослідження. На нашу думку, у підрозділі 5.4 доцільно було б більш розлого подати його опис та конкретизувати його роль у підготовці майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України до професійної взаємодії.

7. На с. 180 дисертації здобувачка подає власне розуміння здатності майбутніх офіцерів ДПСУ до професійної взаємодії як стійкої характеристики особистості, її функціональної та інтегративної властивості. Зважаючи на це, нам видається не зовсім коректним визначення мотиваційно-ціннісного та когнітивного її компонентів як відповідних потреб (с. 196).

8. У мотиваційно-ціннісному компоненті, як зазначає автор на с. 196 дисертації відображено систему цінностей, потреб, інтересів і мотивів, що складають основу діалогізації професійного спілкування, ефективної професійної взаємодії офіцерів-прикордонників, натомість аксіологічний аспект не знайшов відтворення у показниках відповідного критерію.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження К. Ю. Тушко і можуть бути приводом для наукової дискусії.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Структура і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації.

Загальний висновок

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Тушко Клавдії Юріївни «Система підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України до професійної взаємодії» заслуговує на позитивну оцінку, виконано відповідно до пунктів 9, 10, 12–14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р. та № 943 від 20.11.2019), наказу МОН України № 820 від 11.07.2016 р. та іншим інструктивним вимогам МОН України, а його автор – Тушко Клавдія Юріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри практичної психології та педагогіки
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

Лариса РУДЕНКО.

Підпис Л. Руденко засвідчую:

Учений секретар Вченої ради
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

Роман ЛАВРЕЦЬКИЙ